

ПЛЕНУМ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

17 жовтня 2012 року

м. Київ

№ 9

Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України

Із змінами і доповненнями, внесеними постановами пленуму Вищого господарського суду України від 16 січня 2013 року № 2, від 16 січня 2013 року № 3, від 29 травня 2013 року № 9, від 17 грудня 2013 року № 13, від 10 липня 2014 року № 6, від 5 березня 2015 року № 3, від 16 грудня 2015 року № 2

Відповідно до пункту 6 частини другої статті 36 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" пленум Вищого господарського суду України **постановляє:**

З метою правильного і однакового застосування розділу XIV Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК) щодо порядку виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів дати такі роз'яснення.

1. Відповідно до статті 116 ГПК виконання рішення господарського суду провадиться на підставі виданого ним наказу, який є виконавчим документом. Наказ видається за заявою стягувачу чи прокурору, який здійснює у справі представництво інтересів громадянина або держави в суді, або надсилається стягувачу місцевим господарським судом після набрання судовим рішенням законної сили згідно з вимогами статті 85 ГПК і повернення матеріалів справи із суду апеляційної інстанції (якщо рішення оскаржувалося в апеляційному порядку і не було скасоване чи змінене), а строк пред'явлення наказу до виконання повинен відповідати статті 22 Закону України "Про виконавче провадження".

(абзац перший пункту 1 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 9)

Якщо судові рішення місцевого господарського суду переглядалося в суді апеляційної інстанції і наказ видається (надсилається) після здійснення такого перегляду, то дата видачі наказу має збігатися з датою повернення матеріалів справи (матеріалів апеляційного провадження) із суду відповідної

інстанції до місцевого господарського суду. Після закінчення апеляційного перегляду справа невідкладно повертається до суду першої інстанції.

(абзац другий пункту 1 із змінами, внесеними згідно з постановами пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 9, від 05.03.2015 р. № 3)

Якщо кілька відповідачів, до яких було пред'явлено вимогу, солідарно відповідають за зобов'язанням, господарським судом на кожного з боржників видається окремий наказ, який має містити застереження про те, що стягнення є солідарним (частина друга статті 18 Закону України "Про виконавче провадження").

(абзац третій пункту 1 у редакції постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 16.12.2015 р. № 2)

2. За змістом статей 116 і 117 ГПК видавати накази мають право виключно місцеві господарські суди після набрання судовим рішенням законної сили.

Наказ про поворот виконання рішення видається в разі скасування (зміни у певній частині) рішення, на підставі якого було видано первісний наказ, за результатами перегляду рішення в апеляційному чи касаційному порядку або за нововиявленими обставинами.

3. Частинами другою - п'ятою статті 117 ГПК визначено підстави подання та загальний порядок розгляду господарським судом заяв стягувачів або боржників про виправлення помилки, допущеної при оформленні або видачі наказу, визнання наказу таким, що не підлягає виконанню, та стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за наказом.

У застосуванні зазначених приписів господарським судом необхідно враховувати таке.

3.1. Відповідні заяви слід розглядати за правилами ГПК у межах розглянутої господарським судом справи.

Зокрема, заявник повинен подати докази надіслання іншій стороні копії такої заяви і доказів на її обґрунтування; сторони мають бути повідомлені про час і місце розгляду заяви.

У разі неподання заявником доказів надіслання другій стороні відповідних копій заява і додані до неї документи не пізніше трьох днів з дати надходження заяви повертаються заявникові без розгляду на підставі пункту 6 частини першої статті 63, статті 117 ГПК, про що виноситься ухвала.

Дата судового засідання, в якому вирішуватиметься питання про виправлення помилки, допущеної при оформленні або видачі наказу, визнання наказу таким, що не підлягає виконанню, має встановлюватись з урахуванням того, що передбачений частиною третьою статті 117 ГПК десятиденний строк визначається з наступного дня після винесення ухвали про призначення відповідного судового засідання.

3.2. Виправлення до наказу мають вноситися з урахуванням вимог частини першої статті 89 ГПК, тобто ці виправлення не можуть зачіпати суті судового рішення, на виконання якого видано наказ.

3.3. Частина четверта статті 117 ГПК містить підстави визнання наказу таким, що не підлягає виконанню повністю або частково, за заявами стягувачів або боржників, поданими в порядку зазначеної статті:

- якщо його видано помилково;
- якщо обов'язок боржника відсутній повністю чи частково у зв'язку з його припиненням добровільним виконанням боржником чи іншою особою або з інших причин (наприклад, у разі скасування чи зміни в апеляційному або в касаційному порядку чи за результатами перегляду за нововиявленими обставинами рішення, на підставі якого наказ було видано, якщо на момент таких скасування чи зміни наказ ще не було виконано повністю або частково).

3.4. Тією ж частиною четвертою статті 117 ГПК передбачено, що коли стягнення за наказом, визнаним таким, що не підлягає виконанню повністю або частково, уже відбулося, господарський суд на вимогу боржника стягує на його користь безпідставно одержане стягувачем за наказом.

Отже, до відповідної заяви боржника має бути додано довідку, підписану керівником і головним (старшим) бухгалтером, про те, що суму, стягнуту за раніше виданим наказом, списано з його рахунку або майно вилучено в порядку здійснення виконавчого провадження, а на вимогу суду - й інший документ (документи), який підтверджує зазначені обставини, як-от акт опису та вилучення майна, складений державним виконавцем, докази списання (перерахування) коштів з рахунку боржника тощо.

За відсутності таких документів господарський суд витребує їх у заявника, а в разі неподання - відмовляє у задоволенні заяви.

3.5. Згідно з частиною п'ятою статті 117 ГПК за результатами розгляду заяви виноситься ухвала.

Зміст зазначеної ухвали має відповідати вимогам частини другої статті 86 ГПК. В ній же в разі необхідності зазначається про стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за наказом. Суд також вправі (за умови подання відповідної заяви чи клопотання) одночасно із скасуванням чи зміною рішення за результатами перегляду його за нововиявленими обставинами одночасно визнати наказ, раніше виданий на підставі цього рішення, таким, що не підлягає виконанню повністю або в певній частині.

4. Згідно із статтями 66 та 67 ГПК господарський суд вживає заходів до забезпечення позову шляхом винесення відповідної ухвали. У пункті 2 частини другої статті 17 Закону України "Про виконавче провадження" зазначено, що виконавчим документом є, зокрема, ухвали судів у господарських справах у випадках, передбачених законом. Отже, ухвала господарського суду (у тому числі апеляційної та касаційної інстанції) про вжиття будь-якого заходу забезпечення позову, включаючи накладання арешту на майно або кошти, підлягає виконанню органами державної виконавчої служби або іншими органами виконання судових рішень відповідно до вимог статей 2, 3, 5 і 17 Закону України "Про виконавче провадження", а наказ при цьому не видається.

Така ухвала має відповідати вимогам до виконавчого документа, зазначеним у статті 18 Закону України "Про виконавче провадження" (в тому числі містити строк пред'явлення її до виконання).

5. Відповідно до статті 60 Закону України "Про виконавче провадження" особа, яка вважає, що майно, на яке накладено арешт, належить їй, а не боржникові, може звернутись до суду з позовом про визнання права власності на майно і про зняття з нього арешту. Відповідачами у справах за цими позовами є стягувач і боржник, а справи підлягають розглядові за правилами господарського судочинства, якщо вони виникають у цивільних чи господарських правовідносинах і суб'єктний склад сторін у них відповідає вимогам статті 1 ГПК.

Що ж до заперечень проти арешту (опису) майна, які не пов'язані зі спором про право на це майно, а стосуються порушень вимог виконавчого провадження з боку органів державної виконавчої служби, то їх слід розглядати за правилами статті 121² ГПК.

6. Дублікат наказу (стаття 120 ГПК) має повністю відтворювати втрачений наказ, у тому числі містити й дату видачі останнього (а не дату видачі дублікату).

6¹. ГПК не передбачено порядку розгляду заяви про заміну сторони виконавчого провадження її правонаступником. Однак з огляду на приписи частини першої статті 25 цього Кодексу та частини п'ятої статті 8 Закону України "Про виконавче провадження" розгляд відповідних заяв, поданих у справах зі спорів, що вирішувалися господарським судом, належить до повноважень названого суду.

Відповідний розгляд здійснюється за загальними правилами позовного провадження у межах розглянутої судом справи з урахуванням особливостей щодо суб'єктного складу учасників процесу, передбачених згаданою нормою Закону України "Про виконавче провадження" (стягувач, боржник, державний виконавець, правонаступник стягувача або боржника).

Зазначені особи повідомляються про час і місце відповідного судового засідання, але їх неявка не є перешкодою для вирішення питання про заміну сторони виконавчого провадження. За результатами судового розгляду виноситься ухвала, що має відповідати загальним вимогам статті 86 ГПК. З урахуванням приписів частини третьої статті 129 Конституції України та оскільки ухвали місцевого господарського суду, які виносяться під час виконання судового рішення, неможливо оскаржити одночасно з оскарженням рішення господарського суду, відповідна ухвала, в тому числі й про відмову в заміні сторони виконавчого провадження, може бути оскаржена в апеляційному та в касаційному порядку.

(постанову доповнено пунктом 6¹ згідно з постановою пленуму

Вищого господарського суду України від 10.07.2014 р. № 6)

7. У застосуванні приписів статті 121 ГПК господарським судам необхідно мати на увазі таке.

7.1. Господарський суд на підставі статті 121 ГПК має право за заявою сторони, державного виконавця, прокурора або за власною ініціативою у виняткових випадках залежно від обставин справи відстрочити, розстрочити виконання рішення, ухвали, постанови (далі - рішення), змінити спосіб та порядок їх виконання.

(абзац перший підпункту 7.1 пункту 7 із змінами,

**внесеними згідно з постановою пленуму
Вищого господарського суду України від 16.01.2013 р. № 2)**

Оскільки згадана стаття не обмежує відповідне право господарського суду певним строком, воно може бути реалізоване у будь-який час після набрання рішенням законної сили і до його фактичного повного виконання, в межах строку пред'явлення наказу до виконання. Також не обмежується право заявника на повторне звернення з відповідною заявою, якщо вона вже розглядалася судом.

Застосовуючи заходи, передбачені статтею 121 ГПК, господарські суди повинні мати на увазі таке.

7.1.1. Відстрочка - це відкладення чи перенесення виконання рішення на новий строк, який визначається господарським судом. Наприклад, відстрочка може надаватись за рішенням, у якому господарським судом визначено певний строк звільнення приміщення, повернення майна тощо.

7.1.2. Розстрочка означає виконання рішення частками, встановленими господарським судом, з певним інтервалом у часі. Строки виконання кожної частки також повинні визначатись господарським судом. При цьому слід мати на увазі, що розстрочка можлива при виконанні рішення, яке стосується предметів, що діляться (гроші, майно, не визначене індивідуальними ознаками; декілька індивідуально визначених речей тощо).

7.1.3. Під зміною способу і порядку виконання рішення слід розуміти прийняття господарським судом нових заходів для реалізації рішення в разі неможливості його виконання у порядку і способом, раніше встановленими. Наприклад, зміна способу виконання рішення можлива шляхом видозмінення зазначеної у рішенні форми (грошової чи майнової) виконання, тобто за відсутності у боржника присудженого позивачеві майна в натурі або грошових коштів, достатніх для покриття заборгованості.

Змінюючи спосіб і порядок виконання судового рішення, суд не може змінювати останнє по суті.

Звернення стягнення на кошти за відсутності у боржника майна здійснюється у випадку, коли стягувачу присуджено майно, визначене родовими ознаками. За відсутності індивідуально визначеного майна, присудженого позивачу (за результатами розгляду віндикаційного позову), зміна способу виконання рішення шляхом звернення на кошти неможлива, оскільки в такому разі захист порушеного права власника майна повинен здійснюватися шляхом подання позову про стягнення збитків у вигляді вартості майна та доходів, які власник міг би одержати за весь час володіння таким майном.

**(підпункт 7.1.3 підпункту 7.1 пункту 7 доповнено
абзацом згідно з постановою пленуму Вищого
господарського суду України від 16.01.2013 р. № 3)**

7.1.4. Статтею 121 ГПК не передбачено подання і розгляд заяв про встановлення способу та/або порядку виконання рішення. Такі спосіб і порядок визначаються державним виконавцем на підставі Закону України "Про виконавче провадження" та виходячи зі змісту резолютивної частини рішення господарського суду. Відтак суд має відмовляти в прийнятті відповідних заяв

згідно з пунктом 1 частини першої статті 62 ГПК (якщо в заяві одночасно не порушується питання про відстрочку або розстрочку виконання рішення; в такому разі вона приймається та розглядається судом у відповідній частині).

7.2. Підставою для відстрочки, розстрочки, зміни способу та порядку виконання рішення можуть бути конкретні обставини, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим у визначений строк або встановленим господарським судом способом. При цьому слід мати на увазі, що згоди сторін на вжиття заходів, передбачених статтею 121 ГПК, ця стаття не вимагає, і господарський суд законодавчо не обмежений будь-якими конкретними термінами відстрочки чи розстрочки виконання рішення. Проте, вирішуючи питання про відстрочку чи розстрочку виконання рішення, зміну способу і порядку виконання рішення, господарський суд повинен враховувати матеріальні інтереси сторін, їх фінансовий стан, ступінь вини відповідача у виникненні спору, наявність інфляційних процесів у економіці держави та інші обставини справи, зокрема, щодо фізичної особи (громадянина) - тяжке захворювання її самої або членів її сім'ї, скрутний матеріальний стан, стосовно юридичної особи - наявну загрозу банкрутства, відсутність коштів на банківських рахунках і майна, на яке можливо було б звернути стягнення, щодо як фізичних, так і юридичних осіб - стихійне лихо, інші надзвичайні події тощо.

7.3. Заяву про надання відстрочки, розстрочки, зміну способу і порядку виконання рішення слід розглядати за правилами ГПК у межах розглянутої господарським судом справи. Зокрема, заявник повинен подати докази надіслання другій стороні копії цієї заяви і доказів на її обґрунтування, сторони мають бути повідомлені про час і місце розгляду заяви тощо.

У разі неподання заявником доказів надіслання другій стороні відповідних копій заява і додані до неї документи не пізніше трьох днів з дати надходження заяви повертаються заявникові без розгляду на підставі пункту 6 частини першої статті 63, статті 121 ГПК, про що виноситься ухвала.

Дата судового засідання, в якому вирішуватиметься питання про відстрочку або розстрочку виконання рішення, ухвали, постанови, зміну способу та порядку їх виконання, має встановлюватися з урахуванням того, що передбачений частиною першою статті 121 ГПК десятиденний строк визначається з наступного дня після винесення ухвали про призначення відповідного судового засідання.

7.4. За відсутності у відповідача присудженого позивачеві майна в натурі, засвідченої державним виконавцем (наприклад, його постановою про повернення виконавчого документа з підстави відсутності майна), господарський суд може змінити спосіб виконання рішення і видати наказ про стягнення вартості цього майна. При цьому господарський суд повинен виходити з вартості майна, визначеної ним у рішенні про його передачу (повернення).

7.5. Якщо у відповідача відсутні кошти на рахунку в банку або коли їх не вистачає для покриття заборгованості, господарський суд може змінити спосіб виконання рішення і видати наказ про звернення стягнення на його майно. Оскільки майно боржника, на яке може бути звернуто стягнення, визначається державним виконавцем у порядку, встановленому Законом України "Про

виконавче провадження", господарський суд у своєму наказі не зобов'язаний зазначати конкретне майно, а має вмістити в ньому лише вказівку про звернення стягнення на майно у сумі, що підлягає стягненню за рішенням господарського суду. Наведене не виключає права господарського суду з метою захисту у найбільш ефективний та справедливий спосіб порушених відповідачем майнових прав позивача зазначити у виданому ним наказі й конкретне майно відповідача, на яке слід звернути стягнення, якщо в розпорядженні суду є достовірні дані про його наявність у відповідача.

7.6. Частина третя статті 121 ГПК вимагає від господарського суду винесення ухвали про відстрочку або розстрочку виконання рішення, зміну способу і порядку його виконання. Відповідна ухвала може бути оскаржена в апеляційному та в касаційному порядку. За відсутності підстав для вчинення зазначених процесуальних дій господарський суд виносить ухвалу про відмову відповідно у відстрочці або розстрочці виконання рішення, у зміні способу і порядку його виконання. Оскільки ухвали місцевого господарського суду, які виносяться під час виконання судового рішення, неможливо оскаржити одночасно з оскарженням рішення господарського суду, такі ухвали, в тому числі й про відмову у вчиненні процесуальних дій, зазначених у пунктах 17, 18, 20 частини першої статті 106 ГПК, можуть бути переглянуті в апеляційному та в касаційному порядку. Про можливість оскарження ухвал першої і постанов апеляційної інстанції про відмову у зміні способу та порядку виконання судового рішення зазначено і в Рішенні Конституційного Суду України від 25.04.2012 № 11-рп/2012 зі справи № 1-12/2012.

7.7. Якщо заходів до забезпечення позову не було вжито до прийняття рішення зі спору, то господарський суд згідно з частиною другою статті 121 ГПК має право одночасно з вирішенням питання про відстрочку, розстрочку або зміну способу і порядку виконання рішення вжити заходів до забезпечення його виконання, про що зазначається в цій же ухвалі. В разі незгоди сторони чи прокурора, який брав участь у процесі, з такими діями господарського суду, вони вправі звернутися зі скаргою на таку ухвалу.

7.8. Питання про відстрочку або розстрочку виконання постанови апеляційної чи касаційної інстанції за наявності обставин, передбачених частиною першою статті 121 ГПК, вирішує сама апеляційна чи касаційна інстанція, якщо ці обставини стали їй відомі до прийняття постанови за результатами перегляду рішення господарського суду першої інстанції. У цих випадках припис про відстрочку або розстрочку, зміну способу та порядку виконання відповідної постанови має міститися в її резолютивній частині.

В інших випадках, тобто коли відповідну заяву подано стороною, державним виконавцем після прийняття постанови апеляційною чи касаційною інстанцією, питання про відстрочку або розстрочку, зміну способу та порядку виконання цієї постанови вирішує господарський суд першої інстанції.

Ухвала про відстрочку або розстрочку виконання рішення, зміну способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови підлягає виконанню на підставі пункту 2 частини другої статті 17 Закону України "Про виконавче провадження", тому відповідний наказ у такому випадку не видається.

Якщо про відстрочку чи розстрочку виконання зазначено в рішенні суду, прийнятому по суті спору, то наказ видається судом на загальних підставах, після набрання таким рішенням законної сили (незалежно від того, коли настає строк сплати за цим наказом), із зазначенням у ньому про відстрочку чи розстрочку виконання.

Господарський суд не має права самостійно скасувати надану ним відстрочку чи розстрочку виконання судового рішення, в тому числі й з тих мотивів, що такі умови не виконуються відповідачем. Але оскільки відстрочка і розстрочка є складовими способу та порядку виконання судового рішення, то умови їх надання може бути переглянуто у процесі розгляду господарським судом заяви про зміну способу та порядку виконання судового рішення.

При цьому господарському суду необхідно мати на увазі, що ухвала про розстрочку виконання рішення має похідний характер від рішення суду, яким справу вирішено по суті, і є обов'язковою для державної виконавчої служби при виконанні відповідного судового наказу у межах відкритого виконавчого провадження (див. Рішення Конституційного Суду України від 26.06.2013 № 5-рп/2013 зі справи № 1-7/2013). Якщо виконавче провадження відкривається після винесення ухвали господарського суду про відстрочку чи розстрочку виконання судового рішення, то таке виконання має здійснюватися на підставі та з урахуванням як раніше виданого судом наказу, так і відповідної ухвали.

(підпункт 7.8 пункту 7 доповнено абзацом згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 17.12.2013 р. № 13)

7.9. Відповідно до частини четвертої статті 121 ГПК мирова угода, укладена сторонами у процесі виконання судового рішення, подається на затвердження господарського суду, який прийняв відповідне судове рішення. Про затвердження мирової угоди господарський суд виносить ухвалу.

У разі подання на затвердження господарського суду мирової угоди, укладеної у виконавчому провадженні, відкритому не на виконання рішення господарського суду, відповідна заява підлягає поверненню на підставі пункту 1 частини першої статті 62 ГПК.

(підпункт 7.9 пункту 7 доповнено новим абзацом другим згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 16.01.2013 р. № 3, у зв'язку з цим абзаци другий - восьмий вважати відповідно абзацами третім - дев'ятим)

Судом може бути затверджено мирову угоду на підставі статті 121 ГПК лише за умови наявності відкритого виконавчого провадження з примусового виконання судового рішення згідно з Законом України "Про виконавче провадження". Якщо таке виконавче провадження не відкрито на момент звернення до суду щодо затвердження мирової угоди, суд відмовляє в її затвердженні, що не виключає повторного звернення з відповідною заявою вже після відкриття виконавчого провадження.

(абзац третій підпункту 7.9 пункту 7 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 9)

Наказ господарського суду про примусове виконання мирової угоди не може бути видано, оскільки провадження у справі припинено.

Ухвала про затвердження мирової угоди є виконавчим документом згідно з пунктом 2 частини другої статті 17 Закону України "Про виконавче провадження" і як виконавчий документ повинна містити у своїй резолютивній частині не лише вказівку про затвердження мирової угоди, а й інші передбачені законодавством (статтею 86 ГПК та статтею 18 названого Закону) ознаки та відомості, зокрема, щодо умов, розміру і строків виконання зобов'язань сторін тощо. За недодержання відповідних вимог ухвала про затвердження мирової угоди не може вважатися виконавчим документом, що підлягає виконанню державною виконавчою службою.

У випадках невиконання зобов'язаною стороною умов мирової угоди, укладеної в процесі виконання судового рішення і затвердженої господарським судом, заінтересована сторона може звернутися до державного виконавця на підставі статті 19 Закону України "Про виконавче провадження" із заявою про примусове виконання ухвали, якою затверджено цю угоду.

Якщо виконавче провадження стосовно судового рішення відкрито, сторони відповідно до частини третьої статті 12 Закону України "Про виконавче провадження" мають право укласти мирову угоду про закінчення виконавчого провадження, яка затверджується судом. Заява про затвердження такої мирової угоди розглядається в судовому засіданні за правилами частини першої статті 121 ГПК.

(абзац сьомий підпункту 7.9 пункту 7 із змінами, внесеними згідно з постановами пленуму Вищого господарського суду України від 16.01.2013 р. № 3, від 29.05.2013 р. № 9, від 17.12.2013 р. № 13)

Якщо ухвала про затвердження мирової угоди не відповідає вимогам, встановленим для виконавчих документів (стаття 18 Закону України "Про виконавче провадження"), і державним виконавцем з цих підстав буде відмовлено у відкритті виконавчого провадження, заінтересована сторона вправі звернутися до господарського суду з позовом про спонукання до виконання мирової угоди, в разі задоволення якого господарським судом видається відповідний наказ.

Внесення в подальшому змін чи доповнень до укладеної й затвердженої судом мирової угоди чинним законодавством не передбачено.

8. Згідно з вимогами статті 121¹ ГПК зупиняти виконання судового рішення має право виключно суд касаційної інстанції. Тому суд апеляційної інстанції за будь-яких обставин не вправі зупиняти виконання судового рішення суду першої інстанції.

9. У вирішенні питань, пов'язаних із застосуванням статті 121² ГПК, господарським судам слід мати на увазі таке.

9.1. За змістом цієї статті ГПК скарги на дії чи бездіяльність органів державної виконавчої служби щодо виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів розглядає виключно місцевий господарський суд, яким відповідну справу розглянуто у першій інстанції, тобто той господарський суд, що видав виконавчий документ (наказ чи ухвалу), і в тому ж складі суду (якщо цьому не перешкоджають об'єктивні обставини, як-от звільнення судді, його захворювання, перебування у відпустці тощо).

(абзац перший підпункту 9.1 пункту 9 із змінами,

внесеними згідно з постановою пленуму
Вищого господарського суду України від 17.12.2013 р. № 13)

Оскільки прийняття органами Державної виконавчої служби, їх посадовими особами будь-яких рішень (постанов тощо) в процесі здійснення виконання судових рішень господарських судів підпадає в розумінні статті 121² ГПК під ознаки дій цих органів та осіб, то відповідні рішення також підлягають оскарженню до названих судів.

У порядку згаданої статті ГПК до господарських судів оскаржуються й дії (бездіяльність) органів Державної виконавчої служби під час виконання рішень третейських судів, якщо виконавчі документи на примусове виконання таких рішень видано господарськими судами (розділ XIV¹ ГПК).

9.2. Якщо у відповідній скарзі йдеться про оскарження дій (бездіяльності) органу Державної виконавчої служби у зведеному виконавчому провадженні, то вона підлягає розглядові господарським судом у тій частині, яка стосується виконання рішення (ухвали, постанови) господарського суду, але не загального суду чи іншого органу, який видав виконавчий документ, а в іншій частині господарський суд відмовляє в прийнятті скарги на підставі пункту 1 частини першої статті 62 і статті 121² ГПК.

9.3. Виконання рішення, ухвали, постанови господарського суду є невід'ємною частиною судового процесу, тому господарські суди не повинні порушувати нове провадження за скаргою на дії чи бездіяльність органів державної виконавчої служби. У зв'язку з цим відповідна скарга не підлягає оплаті судовим збором.

9.4. Прокурор набуває статусу учасника виконавчого провадження за умови, що в передбачених статтею 36¹ Закону України "Про прокуратуру" випадках він здійснював представництво інтересів держави або громадянина в суді й зазначене провадження було відкрито на підставі виконавчого документа за його заявою (частина перша статті 7, пункт 2 частини першої статті 19 Закону України "Про виконавче провадження").

9.5. Подання учасником виконавчого провадження скарги на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця, інших посадових осіб органу Державної виконавчої служби начальникові відділу, якому підпорядкований державний виконавець, або до керівника відповідного органу Державної виконавчої служби вищого рівня (стаття 82 Закону України "Про виконавче провадження") не може бути підставою для відмови в прийнятті скарги господарським судом, оскільки на відповідні правовідносини поширюється юрисдикція суду (статті 55, 124 Конституції України).

9.6. Згідно з частиною другою статті 4 Закону України "Про державну виконавчу службу" державний виконавець здійснює примусове виконання рішень у порядку, передбаченому законом. У той же час відповідно до положень статті 121² ГПК представляти в судах державну виконавчу службу мають органи, зазначені у статті 3 названого Закону.

9.7. Встановлений у частині першій статті 121² ГПК десятиденний строк для подання скарги є процесуальним і тому відповідно до вимог статті 53 ГПК може бути відновлений за наявності поважних причин його пропуску та на підставі заяви скаржника, яка подається одночасно зі скаргою або викладається

в останній у вигляді клопотання. Скарга, пропущений строк подання якої не відновлений, залишається без розгляду, про що з посиланням на статті 53 і 121² ГПК судом без виклику сторін виноситься ухвала. Якщо ж скаргу було подано з пропуском згаданого строку без заяви про його відновлення, суд без виклику сторін виносить ухвалу про залишення скарги без розгляду, що не перешкоджає повторному поданню скарги із заявою про відновлення строку такого подання.

При цьому у вирішенні питання про відновлення пропущеного строку подання скарги на бездіяльність органу Державної виконавчої служби у вигляді нежиття заходів з примусового виконання судового рішення, поданої більш як через десять днів після закінчення визначеного законом строку здійснення виконавчого провадження, господарський суд має, як правило, виходити з неможливості такого відновлення. Наведене ґрунтується на тому, що стягувач, який подав до відповідного органу заяву про відкриття виконавчого провадження та не отримав у визначений законом строк задоволення своїх вимог, вважається обізнаним про ймовірність порушення його прав у виконавчому провадженні незалежно від того, чи отримав він від державного виконавця певні процесуальні документи та чи ознайомлений він з матеріалами виконавчого провадження.

Якщо ж обов'язок органу Державної виконавчої служби вчинити певну дію прямо передбачено законом, але строк її вчинення не зазначений, то бездіяльність даного органу може бути оскаржена в будь-який час, коли скаржник дійде висновку про порушення у зв'язку з цією бездіяльністю його прав і охоронюваних законом інтересів, оскільки правопорушення є таким, що триває в часі.

(підпункт 9.7 пункту 9 доповнено абзацом згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 9)

9.7¹. Якщо Законом України "Про виконавче провадження" встановлено спеціальний порядок обчислення строку звернення до суду зі скаргою на рішення, дії чи бездіяльність органу Державної виконавчої служби (як-от статтями 26, 47, 49, 57, частиною четвертою статті 58 названого Закону), то господарському суду слід виходити саме з такого порядку.

(пункт 9 доповнено підпунктом 9.7¹ згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 9)

9.8. За змістом частини четвертої статті 82 Закону України "Про виконавче провадження" і частини першої статті 121² ГПК розгляду господарським судом підлягають ті скарги на рішення, дії чи бездіяльність органу Державної виконавчої служби, які подано прокурором або сторонами виконавчого провадження (стягувачем чи боржником), відкритого на підставі виданого господарським судом виконавчого документа; скарги ж, подані іншими, крім зазначених, особами розгляду в господарських судах не підлягають.

(підпункт 9.8 пункту 9 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 17.12.2013 р. № 13)

9.9. Скарга має відповідати загальним вимогам щодо змісту та форми позовної заяви, передбаченим статтею 54 ГПК, з доданням до неї документів, зазначених у пунктах 2, 4 частини першої цієї статті і за необхідності -

зазначених у частинах другій і третій статті 57 названого Кодексу, а також містити відомості, перелічені в пунктах 3 - 5 частини сьомої статті 82 Закону України "Про виконавче провадження".

У вирішенні питань, які виникають у розгляді скарг на рішення, дії або бездіяльність посадових осіб Державної виконавчої служби, до заяв учасників виконавчого провадження (заявників) мають застосовуватися положення ГПК, якими врегульовано аналогічні питання, зокрема, статей 2, 18, 21, 22, 26, 29, 31, 41, 42, 62, пунктів 1 - 3, 5, 6, 9 частини першої статті 63, статті 64, розділів XI, XII, XII¹ ГПК тощо.

9.10. Визначення вартості, оцінка майна боржника (стаття 58 Закону України "Про виконавче провадження") є процесуальною дією державного виконавця, незалежно від того, яка конкретно особа (сам державний виконавець чи залучений ним суб'єкт оціночної діяльності) здійснювала відповідні дії, так само як і від того, ким здійснювалося рецензування звіту про оцінку майна. Тому сторони виконавчого провадження мають право оскаржувати таку оцінку, визначену за результатами рецензування, до господарського суду в процесуальному порядку, передбаченому статтею 121² ГПК.

У розгляді скарг стягувача чи боржника на дії органу Державної виконавчої служби, пов'язані з арештом і вилученням майна та його оцінкою, господарський суд перевіряє відповідність цих дій приписам статей 57, 58 Закону України "Про виконавче провадження".

Вимоги інших осіб щодо належності саме їм, а не боржникові майна, на яке накладено арешт, реалізується шляхом подання ними з додержанням правил підвідомчості (стаття 12 ГПК) позову до боржника та особи, в інтересах якої накладено арешт, про визнання права власності на майно і звільнення його з-під арешту. В такому ж порядку розглядаються вимоги осіб, які не є власниками майна, але володіють ним з підстав, передбачених законом. Орган Державної виконавчої служби у відповідних випадках може залучатися господарським судом до участі у справах як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору.

9.11. У розгляді скарг на дії органів Державної виконавчої служби, пов'язаних з відмовою у відкритті виконавчого провадження на підставі пункту 7 частини першої статті 26 Закону України "Про виконавче провадження", господарському суду слід мати на увазі таке. За змістом пункту 1 частини першої і частини п'ятої статті 47 та положень статті 26 в сукупності цих норм повернення виконавчого документа стягувачу за його заявою не означає закриття виконавчого провадження, не тягне за собою наслідків у вигляді неможливості розпочати його знову та не позбавляє стягувача права повторно звернутися до органу Державної виконавчої служби за виконанням судового рішення.

9.12. За змістом статті 121² ГПК судові засідання у розгляді скарг на дії чи бездіяльність органів державної виконавчої служби щодо виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів повинні проводитись господарськими судами окремо за різними справами. У разі подання скарги на дії (бездіяльність) органів Державної виконавчої служби у зведеному виконавчому провадженні, в якій об'єднано вимоги за кількома виконавчими документами в

різних справах, розглянутих різними судами, господарський суд з посиланням на пункт 5 частини першої статті 63 ГПК має повернути таку скаргу для розділу заявником відповідних вимог та подання скарг у кожній справі окремо.

9.13. За результатами розгляду скарги виноситься ухвала, в якій господарський суд або визнає доводи заявника правомірними і залежно від їх змісту визнає постанову державного виконавця щодо здійснення заходів виконавчого провадження недійсною, або визнає дії чи бездіяльність органу Державної виконавчої служби незаконними, чи визнає недійсними наслідки виконавчих дій, або зобов'язує орган державної виконавчої служби здійснити певні виконавчі дії, якщо він ухиляється від їх виконання без достатніх підстав, або визнає доводи скаржника неправомірними і скаргу відхиляє.

При цьому господарський суд не вправі самотійно вчиняти ті чи інші дії, пов'язані із здійсненням виконавчого провадження, замість державного виконавця (наприклад, відкривати або закінчувати виконавче провадження), але може зобов'язати державного виконавця здійснити передбачені законом дії, від вчинення яких той безпідставно ухиляється.

Якщо під час розгляду скарги господарським судом буде виявлено порушення законності або недоліки в діяльності органу Державної виконавчої служби, учасників виконавчого провадження, суд має вжити заходів, передбачених частинами першою і другою статті 90 ГПК.

10. Відповідно до вимог статті 34 Закону України "Про виконавче провадження" у разі якщо викладена у виконавчому документі резолютивна частина рішення або зміст наказу є незрозумілими, державний виконавець або сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду, який видав виконавчий документ, із заявою про роз'яснення такого рішення чи змісту документа.

Господарський суд першої інстанції, який видав виконавчий документ, зобов'язаний розглянути заяву державного виконавця у десятиденний строк з дня її надходження і за необхідності дати відповідне роз'яснення рішення чи змісту виконавчого документа, не змінюючи їх редакції. Роз'яснення рішення, ухвали здійснюється господарським судом за правилами статті 89 ГПК.

В ухвалі про роз'яснення судових рішень господарський суд не може визначати порядок та умови здійснення виконавчого провадження.

11. Якщо на судове рішення суду першої інстанції, яке набрало законної сили і на виконання якого видано наказ (частина третя статті 85 і стаття 116 ГПК), подано апеляційну скаргу після закінчення встановленого частиною першою статті 93 ГПК строку, і суд апеляційної інстанції відновить цей строк та прийме скаргу до провадження, то копія відповідної ухвали повинна бути надіслана органу Державної виконавчої служби, якою зазначений наказ прийнято до виконання. Такий наказ відповідно до статті 48 Закону України "Про виконавче провадження" повертається до суду, який його видав.

У разі коли за результатами апеляційного розгляду оскаржене судове рішення буде залишене без змін, новий наказ на його виконання не видається, а виконується раніше виданий наказ. Якщо на час прийняття судового акта

апеляційної інстанції строк для пред'явлення цього наказу до виконання закінчився, зазначений строк підлягає відновленню згідно із статтею 119 ГПК.

12. У розгляді позовів про відшкодування шкоди (збитків), заподіяної діями (бездіяльністю) державного виконавця, суди повинні виходити з положень статті 11 Закону України "Про державну виконавчу службу", статті 87 Закону України "Про виконавче провадження", статті 1174 Цивільного кодексу України, маючи на увазі, що в таких випадках відповідачами можуть бути відповідні органи Державної виконавчої служби, в яких працюють державні виконавці, та відповідні територіальні органи Державної казначейської служби України, і враховуючи викладене в роз'ясненні президії Вищого арбітражного суду України від 01.04.94 № 02-5/215 "Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди" (в редакції роз'яснення президії Вищого господарського суду України від 29.12.2007 № 04-5/239), зокрема в пункті 9 цього роз'яснення.

(пункт 12 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 9)

13. Законом України "Про виконавче провадження" передбачено можливість закінчення виконавчого провадження у разі визнання судом відмови стягувача від примусового виконання рішення суду (пункт 1 частини першої статті 49). Оскільки ГПК не передбачено спеціального порядку подання та розгляду відповідної заяви, то пов'язані з цим питання мають вирішуватися за правилами, встановленими частинами другою і третьою статті 121² ГПК для скарг на дії чи бездіяльність органів Державної виконавчої служби. Господарський суд може не прийняти відмови стягувача від примусового виконання, якщо така дія суперечить законодавству або порушує чий-небудь права і охоронювані законом інтереси. За результатами розгляду відмови від примусового виконання господарський суд відповідно до статті 86 ГПК виносить ухвалу.

14. Визнати такими, що втратили чинність:

- роз'яснення президії Вищого арбітражного суду України від 12.09.96 № 02-5/333 "Про деякі питання практики застосування статті 121 Господарського процесуального кодексу України" (з подальшими змінами);

- роз'яснення президії Вищого господарського суду України від 28.03.2002 № 04-5/365 "Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України" (з подальшими змінами).

Голова Вищого
господарського суду України

(підпис)

В. Татьков

Секретар пленуму Вищого
господарського суду України

(підпис)

Г. Кравчук